

מבצע מיוחד!

ניתן לעשות מנוי על קונטרס

'לקראת שבת'

למשך שנה

ב\$ 188 בלבד

4148-675-347

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תקטו

ערש"ק פרשת נצבים ה'תשע"ה

איך "ייגאל" הקב"ה מן הגלות?

לנתק את ה'עין רואה' מה'לב חומד'?

שיטת הרמב"ם בחיובים שב"ב

איך יקבל ה'עצמאי' בדעותיו עול מלכות שמים?

אור
החסידות

פתח דבר

בעזרה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת נצבים, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תקטו), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש וצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים נאמרו הביאורים בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן העניינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

◇ ◇ ◇

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,

מכון אור החפידות

לקראת שבת

כג

ולכן, הנה בהכרח שיהיה מן המוכן אילו דיבורי תורה חקוקים בכוח הזכרון, כדי שבכל עת יוכל להחליף נושא ותוכן המחשבות הלא-טובות בטובות.

(אגרות קודש ח"ג עמ' תפד ואילך)

"מרוכה מדה טובה ממדת פורעניות"

הלכה פסוקה בתורה (יומא עו, א) "מרוכה מדה טובה ממדת פורעניות". רואים אנו במוחש, שמחשבות זרות, לא רק בשעת התפלה או בשעת הלימוד, אלא גם בשעת האוכל או בשעת המנוחה, גורמות לנוזק רוחני הגדול ביותר, ולכך אני מתכוון באמרי - בענין זה - מרוכה מדה טובה, שעל האדם להרגיל את עצמו, שבאמצע עניני עולם, וביחוד באמצע דיבור סתמי - כמו שאומרים - יהרהרו במחשבה טובה, אימרה של תורה, אגדה, פירוש עבודתי חסידי בפסוק והדומה. זהו מרוכה מדה טובה, שהמחשבה הטובה עושה חורבן ממש במחנה המחשבות הזרות.

יודע אני במוחש מכמה אברכים מאנ"ש הנוהגים בסדר כזה, והם - בלי עין הרע - הצליחו הצלחה רבה.

(תרגום מספר השיחות קיץ ח'שית עמ' 42 - ספר השיחות ת"ש המתורגם ללה"ק עמ' מח)

אפשר גם להרהר במחשבות קדושות באמצע הרחוב

כשלמדתי [כ"ק אדמו"ר מוהריי"ץ נ"ע] אצל החסיד ר' ניסן ב'חדר' בשנת תרנ"ב, סיפר יישובניק חסידי - ר' אלי' אבעלער - שכאשר היה פעם ב'יחידות' אצל הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש, אמר לו הרבי, שבשעה שהוא מנהל עסקים עם הנכרים ביישוב, יהרהר במחשבות קדושות של פירוש התפילה או פסוק בחומש.

שאל ר' אלי': איך אני יכול להרהר בזה כאשר אני עסוק במסחר? ! ענה לו הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק: אם יכולות להיות מחשבות זרות באמצע 'שמונה עשרה' - אזי אפשר גם להרהר במחשבות קדושות באמצע הרחוב.

ומאז - סיפר ר' אלי' אבעלער - לא היו לי מחשבות זרות בשעת התפילה, ואילו ברחוב היו לי מחשבות קדושות.

(תרגום מספר השיחות ח'תשי"ג עמ' 50 - ספר השיחות תשי"ג המתורגם ללה"ק עמ' נד)

הרבני החסידות

שיחות כ"ק ארמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש
זצוקלה"ה נבנ"מ זי"ע
ואגרות קדשו בענייני עבודת השי"ת

החלפת המחשבות הלא-טובות בטובות

"על האדם להרגיל את עצמו, שבאמצע עניני עולם, וביחוד באמצע דיבור סתמי, יהרהרו במחשבה טובה, אימרה של תורה, אגדה, פירוש עבודתי חסידי בפסוק והדומה. זהו מרובה מדה טובה, שהמחשבה הטובה עושה חורבן ממש במחסן המחשבות הזרות"

האדם יכול להחליף נושא המחשבה ותכנה

בתיקון וסידור ההווה, הנה תיקון המעשה והדיבור הוא בנקל יותר מתיקון המחשבה, כי בשני הלבושים של מעשה ודיבור, הנה אם אין לו במה להחליפם, במעשה טוב או בדיבור טוב, יכול הוא על כל פנים לעצור בעד המעשה והדיבור הרעים בדרך ואופן קבלת עול, בכוח ובתוקף.

התיקון האמיתי והסידור הנרצה בלבושי הדיבור והמעשה הוא שישקוד במעשה הטוב ויתמיד בדיבור הנאה, אבל כאשר עדיין לא הגיע למעלה זו של שקידה במעשים טובים והתמדה בדיבור הנאה של תפילה ותורה, הוא יכול על כל פנים לעצור בעד המעשה והדיבור הרע בכוח ובזרוע, שלא לעשות מה שהוא רוצה לעשות ושלא לדבר מה שהוא רוצה לדבר.

לא כן לבוש המחשבה שפעולתו היא תמידית ואי אפשר לעצור בעד המחשבה ולהשתיקה. והאחת מה שאפשר לעשות בזה הוא חילוף עניני המחשבות, כי האדם יכול להחליף נושא המחשבה ותכנה.

קובץ זה יוצא לאור לזכות
הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה
ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו
ולזכות אביהם ה"ה הרב החסיד
ר' מאיר שי'
זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל
יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם
טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

נדפס באדיבות: The Print House
538 Johnson Ave. Brooklyn, NY 11237 • (718) 628-6700

תוכן העניינים

ה. מקרא אני דורש.....

אם "שכינתא בגלותא" - איך ניגאל, הרי "אין חבוש מתיר עצמו"? מדוע כותב רש"י "וכשנגאלין הכתיב גאולה לעצמו", הרי פשוט שכאשר יצאו ישראל מן הגלות יצא הקב"ה עמהם? / בין "צער" הקב"ה בצרת ישראל לזה ש"השכינה שרויה עם ישראל בצרת גלותם" / ביאור נפלא באופן השראת השכינה עם ישראל במשך זמן הגלות ובאופן הגאולה - המבואר בדברי רש"י על הפסוק "ושב ה' את שבותך"

(ניפ לקופי שיחות ח"ט עמ' 175 ואילך)

ח. פנינים.....

עיונים וביאורים קצרים

ט. יינה של תורה.....

עבודת התשובה המרומזת במזמור לדוד ה' אורי השייכות בין "לדוד ה' גו'" לחודש אלול / "ה' אורי וישעי" - ההכרה בקשר המיוחד בין השי"ת לבני" / "שכתי בבית ה'" - הרצון היחידי - להתקשר עם הקב"ה / "לחזות גו' ולבקר גו'" - התעוררות פרטית / פרטי העניינים ד"אורי" "ישעי" ר"מעוז חיי" בעבודה דאלול

(ניפ לקופי שיחות ח"ט עמ' 170 ואילך)

יג. פנינים.....

דרוש ואגדה

יד. חידושי סוגיות.....

שיטת הרמב"ם בחיובים שב"ב יביא פלוגתת הרמב"ד והראב"ד אם ידיעת אברהם היתה באמונה או בהשגה, וכן לענין נבואת משה / יבאר דנחלקו אי עיקר חיוב הידיעה הוא במה שיכול להשיג או במה שאינו יכול / יסיק ע"פ דיוק לשון הרמב"ם, דס"ל בדרך ממוצעת דעיקר החיוב הוא בהשגה אבל מחוייב לחקור בשכלו אף בדברים שהם אמונה

(ניפ לקופי שיחות ח"יד עמ' 173 ואילך)

יט. תורת חיים.....

קבלת עול מצוותו יתברך

כב. מעשה רב.....

הסנא לא שבר

כג. רכני החסידות.....

החלפת המחשבות הלא-טובות בטובות

הסנא לא שבר

מעשה רב

סיפורים והוראות בעבודת ה'

אצל כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע היתה קופסת טבק של כסף, אך לקופסה לא היה מכסה. הסיבה לכך היתה משום שהמכסה הי' מלוטש כמראה ("שפיגעליך-גלאט"), ואדמו"ר הזקן השתמש בו כדי לכוון את התפילין של ראש, שיעמדו במקום המדוייק.

כאשר דיברו על דבר זה במעמד כ"ק אדמו"ר הצמח צדק, התבטאו שאדמו"ר הזקן שבר את המכסה מעל הקופסה. אמר הצמח צדק: ענינו של הסנא לא היה שבירה, הוא לא שבר, לא את עצמו ולא אחרים. אלא, מן הסתם הי' המכסה מחובר לקופסה על ידי חוט, והסנא הפריד את המכסה על ידי הוצאת החוט (ראה ספר השיחות תרצ"ו ע' 130 ואילך).

אצל הצמח צדק היה ברור שאדמו"ר הזקן "לא שבר", עד שקבע בוודאות שאדמו"ר הזקן לא שבר אפילו את הדומם.

ההוראה מסיפור זה בעבודת האדם לקונו היא:

אדם יכול לזכך את עצמו עד שלא יצטרך לשבור, לא את עצמו ולא את הזולת, ואפילו לא דומם. גם ללא שבירה אפשר לכוין את התפילין של ראש, שענין התפילין הוא - שעבוד המוח והלב להקב"ה. הדבר היחידי שצריכים לעשות הוא - להוציא את החוט המחבר.

כלומר:

לפעמים מתחברת נפש הבהמית לנפש האלקית ומפתה את היהודי שיעשה אחרת מהשעבוד המוטל עליו, ולא עוד אלא שהיא טוענת שזה ענין של קדושה. "חוט" זה המחבר ומושך את נפש האלקית לנפש הבהמית צריכים להוציא. יש לדעת באופן ברור מה בא מהנפש האלוקית ומה בא מהנפש הבהמית.

וכאשר ישנה ההבנה האמיתית ניתן לכוין את התפילין, היינו שעבוד המוח והלב לאלקות.

(ניפ לקופי שיחות ח"ג עמ' 853 ואילך)

אך למרות כל זאת קיים הכלל שאין הקב"ה מבקש מן האדם דברים שלמעלה מכוחותיו. אם כן, מאחר שקבלת עול מלכותו יתברך היא התוכן הפנימי של ראש-השנה (והבסיס לכל המעשים של כל השנה), ודבר זה תקף לכל הזמנים והמקומות - ודאי שגם בזמננו ובמדינות האמורות אפשר והכרחי להגיע לקבלת עול מלכותו במלואה.

והאמת היא שיש מעלה מיוחדת דווקא בזמננו ובמדינות האמורות - אדם שאינו מבוסס על עצמאות קבועה ויציבה, אלא פעמים זה כך ופעמים להפך, הרי כאשר הוא מקבל על עצמו ענין של קבלת עול - אין הדבר מבוסס אצלו דיו, שכן אין זה נדיר אצלו להתחרט ולשנות את עמדתו. לעומתו, מי שאינו רגיל להכפיף את עצמו והוא בלתי תלוי בהשקפת עולמו, הרי כאשר הוא משתכנע שעליו להכיר במרות עליונה - הדבר תופס אותו בדרך מעמיקה ויסודית יותר, והוא מוצא בקרבו את העוז לשנות את עצמו לגמרי ולתמיד.

הדבר מתבטא אצלו לא רק בתחושתו ובהכרתו, אלא גם במחשבותיו, בדיבוריו ובמעשיו, עד לפרט הקטן ביותר. ואדרבה, מכיוון שחלקו הגדול של היום ממולא במעשים ובדיבורים, מתבטאת בעיקר קבלת עול מלכותו יתברך בדבריו ובמעשיו, בקיום המצוות המעשיות ובכל פרטי התנהגותו היום-יומית.

כד בכד הדבר מביא אותו לקיום רציני ונמרץ יותר של מצוות "ואהבת לרעך כמוך", ובמיוחד בקשר לקבלת עול מלכותו יתברך: להשפיע על עוד יהודי ועל יהודים רבים, שיקבלו עליהם את עול מלכותו, ושגם אצלם לא יישאר הדבר בתחום השכלי והרגשי בלבד, אלא יתבטא במחשבה דיבור ומעשה, בחיי היום-יום.

ויהי רצון שקבלת עול מלכותו יתברך תביא מיד ל"קבל ברחמים וברצון את תפילתנו", ואבינו מלכנו ייתן לכל אחד ואחת, בתוך כלל ישראל, שנה טובה ומתוקה מכל הבחינות, בטוב הנראה והנגלה - מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה.

בברכת כתיבה וחתימה טובה

מנחם שניאורסאהן

הפסוק: איני מבקש אלא לפי חנן (תנחומא נשא יא. במדבר פי"ב, ג). ולהעיר ג"כ מע"ז (ג, א): אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו. וסברא היא, ראה רמב"ם הל' תשובה רפ"ה.

מעלה מיוחדת: להעיר מביצה (כה, ב) מפני כו' עזין (בחדא"ג שם). ב"מ (פד, א) חילך לאורייתא.

לקיום ... יותר ... כמוך": ע"ד משנת" באגרת הקדש ר"ס יב.

ועל יהודים רבים: שהרי השפעה וקיום עוד נפש אחת מישראל - ה"ז השפעה וקיום עוד עולם מלא (סנהדרין פי"ד, מ"ה), ובוהר ח"א (רח, סע"ב): כל מאן דקיים נפשא בעלמא זכי ל"י חיים.

מקרא אני דורש

אם "שכינתא בגלותא" - איך ניגאל, הרי "אין הבוש מתיר עצמו"?

מדוע כותב רש"י "וכשנגאלין הכתיב גאולה לעצמו", הרי פשוט שכאשר יצאו ישראל מן הגלות יצא הקב"ה עמהם? / בין "צער" הקב"ה בצרת ישראל לזה ש"השכינה שרויה עם ישראל בצרת גלותם" / ביאור נפלא באופן השראת השכינה עם ישראל במשך זמן הגלות ובאופן הגאולה - המבואר בדברי רש"י על הפסוק "ושב ה'א את שבותך"

בפרשתנו (ל, ג): "ושב ה' אליך את שבותך ורחמך, ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אליך שמה". ומעתיק רש"י המלים "ושב ה' אליך את שבותך", ומפרש: "הי' לו לכתוב 'והשיב את שבותך'. רבותינו למדו מכאן, כביכול שהשכינה שרוי' עם ישראל בצרת גלותם, וכשנגאלין הכתיב גאולה לעצמו שהוא ישוב עמהם".

וצריך ביאור:

א) בפרשת שמות (ג, ב) כבר פירש רש"י, דמה שהקב"ה התגלה למשה רבינו "מתוך הסנה", הוא "משום 'עמו אנכי בצרה'". ואם כן, איך אומר רש"י ש"רבותינו למדו מכאן כביכול שהשכינה שרוי' עם ישראל בצרת גלותם" - הרי דבר זה ידוע לנו כבר מפרשת שמות!

ויתירה מזו: "עמו אנכי בצרה" הוא הרי פסוק מפורש (תהלים צא, טו) - ואם כן, למה

צריך ללמוד תוכן זה מדיוק הכתוב כאן, כאשר יש לנו פסוק מפורש?!

ב) רש"י מסיים את דבריו: "וכשנגאלין הכתיב גאולה לעצמו שהוא ישוב עמהם". ולכאורה, מאי קא משמע לן בהוספה זו? הרי לאחר שרש"י ביאר "שהשכינה שרוי" עם ישראל בצרת גלותם", מובן מעצמו שכאשר יצאו ישראל מהגלות תצא גם השכינה מהגלות – ולשם מה צריך רש"י לומר זאת?

ובפרט קשה לשון רש"י "וכשנגאלין הכתיב גאולה לעצמו" – מה כוונתו בזה?

ב. ויש לבאר:

הפסוק "עמו אנכי בצרה" מלמד אותנו שכאשר עם ישראל מתייסר בצרת הגלות, הרי שגם הקב"ה כביכול מתייסר יחד עמו. "בכל צרתם לו צר" – כל צרה לעם ישראל גורמת למיצר כביכול אצל הקב"ה.

כי, מצד גודל החיבה של הקב"ה לישראל, הרי כאשר ישראל נמצאים בצרה רח"ל, נעשה גם לקב"ה צר כביכול [שלא כן הוא נראה למשה "מתוך הסנה" (שיח דוקר), להראות שהוא משתתף בצערם של ישראל – הצרות של ישראל ר"ל "דוקרות" אותו ומצרות לו];

אבל זה שהצרות של ישראל מצערות אותו, אין פירושו שהוא נמצא בגלות, אלא רק שהצער של ישראל גורם גם לו לצער. גם כאשר הקב"ה משתף את עצמו בתוך מיצר הגלות, הרי שעדיין אין הפירוש שהוא אכן נמצא ממש תחת שליטת הגלות. משל למה הדבר דומה? למלך הנמצא בהיכל מלכותו, ומצטער בלבו על כך שבנו נמצא בבית האסורים במקום רחוק.

וזהו החידוש שאנו לומדים מהפסוק כאן, "ושב ה' אלקיך את שבותך":

לא זו בלבד שהקב"ה מצטער בצרתם של ישראל, אלא יתירה מזו: הוא נמצא יחד עמו, באותו מקום ובאותה צרה של הגלות. כמו מלך, ששמע על כך שבנו נתפס ויושב בבית הכלא, והוא (לא מסתפק בכך שהוא משתתף בצער, אלא) יוצא מתוך היכל מלכותו והולך להיות עם בנו בתוך בית הכלא ולהתייסר שם בעבודה קשה. "השכינה שרוי" עם ישראל בצרת גלותם" – בתוך הגלות.

[ונהנה מובן שחידוש גדול לומר את הענין הב' כלפי שמיא. כי בשלמא הענין הא', זה שהקב"ה מצטער כאשר צר לישראל, הרי אין הפירוש שאצלו יתברך יש "ירידה", אלא רק שהוא מצטער בצערם של ישראל, משא"כ הענין הב', שהשכינה עצמה "יורדת" להיות עם ישראל בצרת גלותם.

ובזה יובן מדוע דוקא בפירושו כאן, כאשר רש"י מדבר על הענין הב', הוא מוסיף את ההדגשה "כביכול" – "כביכול" שהשכינה שרוי" עם ישראל בצרת גלותם", משא"כ בפירושו בפ' שמות, כאשר רש"י מדבר על הענין הא', זה ש"עמו אנכי בצרה", אינו מוסיף את התיבה "כביכול".]

האלוקית. כלומר, להשתעבד ולהתמסר כליל אל המלך, עד שעצם מציאותו של האדם וכל אשר לו הם של המלך בלבד. זהו הענין של "קבלת עול מלכותו יתברך" המתבטאת בכל הפרטים של חיי היום-יום.

לאמתו של דבר, בכל יום צריך להיות, ואכן ישנו, הענין של קבלת עול מלכות שמים, ובמיוחד כאשר אנו קוראים קריאת-שמע. אולם ישנו הבדל יסודי ביניהם: בכל יום הענין של קבלת עול הוא ההתחלה והתשתית של ההתנהגות במשך כל היום, שכל עניני האדם יהיו מיוסדים ובנויים על קבלת-עול; ואילו ראש-השנה הוא המועד שבו קבלת עול מלכותו היא הענין והתוכן של היום, היא מתגלית ומקיפה את כל מציאותו של האדם, עד שהוא מתבטל לגמרי לאלקות.

כדי שקבלת-העול תהיה מלאה ואמיתית – חייב האדם לערוך תחילה חשבון-צדק על התנהגותו עד עתה – מתוך רגש עמוק של חרטה ותשובה על הדברים שלא היו רצויים. תשובה אמיתית מנקה את הלא-טוב ועושה את האדם "אהוב ונחמד קרוב וידיד" אל הקב"ה. הוא נעשה ראוי ומובטח לו שהקב"ה יקבל את הכרתו וימלא את בקשתו "מלוך על העולם כולו".

לכל תקופה ולכל מקום – המעלות המיוחדות והקשיים המיוחדים שלהם.

בתקופתנו קיימת בחוגים מסויימים שאיפה לעצמאות ולא-תלות, לא רק מבחינה חומרית אלא גם מבחינה אידיאולוגית: שאיפה וחתירה שלא להיות כפופים לסדרים הממוסדים ושלא להכיר בדבר קודם שמבינים אותו בשלמות בשכל, וכיוצא בזה. תפיסה כזאת היא לכאורה הפרעה לקבלת עול'.

במיוחד הדברים אמורים במדינות שהן עדיין צעירות (יחסית) ונוסדו על בסיס ועל-ידי יוזמה עצמית ואנרגיה עצמית, ואשר רוח זו מאפיינת בהן את כל סדרי החיים האישיים והחברתיים – דבר המקשה עוד יותר את ההסתגלות למסגרת של 'קבלת עול'.

שעצם מציאותו ... של המלך בלבד: ועפ"ז מובנים כמה מדיני המלך – עיין רמב"ם הל' מלכים (פ"ג ה"ח - פ"ד). ושם (פ"ג, ה"ו): לכו הוא לב כל קהל ישראל – ולהעיר מזמ"ג רכא, ב. אגרת הקדש סל"א. שו"ת חכם צבי סע"ד (אבל בפסקי דינים להצמח צדק חיו"ד סוס"מ הכריע כדעת החולקים עליו). ונסמן בדרכי תשובה ובניצוצי זוהר שם – וברש"י חוקת (כא, כא) והוא מתחומא: הנשיא הוא הכל. ראה לקוטי שיחות ח"ד ע' 1050.

בכ"ף הפרטים: להעיר מרמ"א ושו"ע רבנו הזקן חאו"ח ר"ס א': אין ישיבת האדם כו'.

ובמיוחד ... שמע: ברכות רפ"ב. וראה טשו"ע או"ח ר"ס סא.

הבדל יסודי: עיין ד"ה עלה, תרצ"ט ס"ב. סד"ה שופר של תש"ב. ובכ"מ. תניא רפמ"א.

כדי ... ואמיתית ... ותשובה: ראה רד"ה שיר המעלות ממעמקים, תש"ג; סד"ה טוב טעם, תש"ג. ועוד.

"אהוב ונחמד קרוב וידיד": רמב"ם הל' תשובה פ"ז, ה"ו. ועיין שם הל' דחשיב ג"כ ד' ענינים. ואכ"מ.

ומובטח: ברמב"ם שם: צועק ונענה מיד שנאמר והיה טרם יקראו ואני אענה.

ג. אלא שלפי זה מתעוררת קושיא פשוטה:

כיון שגם הקב"ה נמצא "בצרת גלותם", גם הוא, כביכול, בתוך גלות האומות, אם כן, איך הוא יוציא את עצמו ביחד עם ישראל מן הגלות - הרי סברא פשוטה היא ש"אין חבוש מתיר עצמו" (ברכות ה, ב)?

ואם כן, לאחר שהקב"ה הכניס את עצמו בתוך הגלות ושלטון הגוים תקף גם ביחס אליו, כביכול, הרי שוב אין מי שיסייע לעם ישראל להתגבר על הגלות ולצאת אל הגאולה - כי הקב"ה עצמו גם כן אינו יכול, כביכול, לצאת מתוך הגלות!

כדי להסביר נקודה מוקשית זו, מוסיף רש"י ומבאר, כי "כשנגאלין הכתיב גאו"ה לעצמו". כלומר: הקב"ה 'הכין עצמו' מתחילה לאפשרות זו שהוא יכנס לגלות, ומבעוד מועד כתב בתורתו כי כל השלטון הזר מוגבל לזמן הגלות, אולם ברגע שיגיע זמן הגאולה - תינתן לו הרשות והאפשרות, כביכול, לצאת מהגלות, ובוזה לא תהיה דיעה לאותו שלטון זר;

עוד לפני שהקב"ה הכניס את עצמו בתוך הגלות, הוא "הכתיב" שכאשר יבוא זמן של "נגאלין", כאשר ישראל יצטרכו לצאת מהגלות, אזי לא תהי' עוד דיעה להשרים (שיש להם שליטה כביכול על הקב"ה וישראל בזמן הגלות) בענין זה של "ושב ה' אלקיך". וזו כוונת רש"י בלשון "הכתיב גאולה לעצמו", שהוא פסק מראש ובאופן ד"הכתיב" בתורה, שהשליטה דהגלות היא מוגבלת לזמן, ובבוא העת תהי' לו גאולה.

[ובזה יומתק לישנא דקרא בפרשת בא (יב, מא), "ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים" - דהלשון משמע קצת שיצאו בדרך ממי"א, ולא על ידי פעולה מיוחדת של הוצאה (אף שבפסוקים אחרים הלשון הוא "הוציא ה'" וכיו"ב);

כי, עוד לפני שהקב"ה הכניס את עצמו ואת ישראל בתוך הגלות, הוא פסק מראש שזמן הגלות קצוב לשנים אלו, ומיד בסיום שנים אלו מתבטלת השליטה דהגלות והשכינה וישראל יוצאים בדרך ממילא. ובוזה מדוייק גם הלשון בפ' לך (טו, יד): "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", כאילו "יצאו" מעצמם].

תורת היים

מכתבי עצות והדרכות בעבודת השי"ת
בחיי היום יום

קבלת עול מלכותו יתברך

ראש-השנה הוא המועד שבו קבלת עול מלכותו היא הענין והתוכן של היום, היא מתגלית ומקיפה את כל מציאותו של האדם, עד שהוא מתבטל לגמרי לאלקות

ב"ה, ימי הסליחות, ה'תשכ"ח, ברוקלין, נ"י.

אל בני ובנות ישראל אשר בכל מקום ומקום ה' עליהם יחיו שלום וברכה!

אחד מעניניו העיקריים של ראש-השנה הוא - כפי שכבר צויין פעמים רבות - שזה זמן ההכתרה של הקב"ה, מלך ישראל ומלך העולם, דבר הקשור בתפילתנו העמוקה ובקשתנו הפנימית: "מלוך על העולם כולו".

בקשה כזו - משמעותה נכונות מלאה ומוחלטת להיות כמצב שהוא בהתאם להכתרה

מעניניו העיקריים של ראש-השנה ... ההכתרה: כדמוכח מהבקשה בפ' תפלות ר"ה (משא"כ זכרונות ושופרות) מלוך על העולם, והחתימה (וכן בקידוש) מלך על כל הארץ. ובפירש"י (במחזור וויטרי) דאומרים המלך הקדוש (וגם בערבית) לפי שאמר הקב"ה המליכוני עליכם בר"ה כדכתיב אני ה"א וסמך לי' בחדש הו'. ולכן גם תק"ש שהיא מצות היום "הענין הראשון" שבזה הוא ש"אנו ממליכין עלינו את הבורא" (רס"ג, הובא באבודרהם). וראה סידור הארז"ל, פרי עץ חיים וכו' בענין ר"ה.

מלך ישראל: וכנ"ל שתמליכוני עליכם, ועל ידם (ותפלתם מלוך על העולם כולו) מלך העולם (עיין לקוטי תורה דברים מא, ד. נו, ג. ועוד).

דבר הקשור בתפלתנו ... ובקשתנו: להעיר גם מר"ה (טז, א): אמרו לפני מלכות כדי שתמליכוני עליכם. לקוטי תורה דברים נו, ג. ובכ"מ.

העמוקה ... הפנימית: כמבואר בכ"מ בענין שיר המעלות ממעמקים גו' ובענין בקשו פני גו' - ושייכותם לר"ה (ולפני' ולאחרי').

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

כל המצוות – כמצוה אחת חשובים

כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא (ו, יא)

ברמב"ן מפרש ש"המצוה הזאת" [קאי] על [מצוות] התשובה הנזכרת כי 'והשבות אל לבבך', 'ושבת עד ה' אלקיך' מצוה שצוה אותנו לעשות כן, וכן פירש אדמו"ר הזקן בספרו לקוטי תורה (פרשתנו מה, ב ואילך) שאין לפרש ש"המצוה הזאת" – "קאי על כל התורה כולה", כי א"כ "הוה לי למימר 'כי כל המצוות' בלשון רבים, ולכן מפרש דקאי על מצוות התשובה.

אך רש"י אינו מפרש דקאי על התשובה, ואדרבה להלן על הפסוק "כי קרוב אליך הדבר" פירש "התורה נתנה לכם בכתב ובע"פ", ונמצא שמפרש "כל המצוה" על כל המצוות כולם. וצריך ביאור לפירושו מדוע נאמר "המצוה הזאת" לשון יחיד, ולא "כל המצוות".

ויש לומר בזה בפשטות:

על הפסוק "כי תצא למלחמה גו' וראית סוס ורכב" (שופטים כ, א) פירש רש"י "בעיני כולם כסוס אחד", ונמצא, שכולל הכתוב דברים רבים בלשון יחיד כאשר נחשבים כולם לענין מסויים בדבר יחיד.

וזהו גם שעל הפסוק "ויהי לי שור וחמור" (וישלה לב, ו) פירש רש"י "דרך ארץ לומר על שוורים הרבה שור אחד", כי גם שם רצה יעקב להדגיש לעשו שלא יכעס עליו על שלקח ברכות יצחק, כי כל השוורים אינם חשובים לפניו, אלא הרי הם כשור אחד.

ועפ"ז גם בנדו"ד יש לפרש כן, שהרי כוונת הכתוב כאן היא להדגיש איך שהתומ"צ הם קרובים מאוד לכל אחד מישראל, ונקל מאוד לקיימם. ולכן נקראו כל המצוות "המצוה הזאת" – לשון יחיד, להדגיש שקיומם נקל לישראל, כמו קיום מצוה אחת.

"לא בשמים היא" – איזה שמים?

כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו השמימה גו' ולא מעבר לים היא גו'

לא בשמים היא - שאילו היתה בשמים היית צריך לעלות אחרי' וללמדה (ל, יא ואילך. רש"י)

לכאורה תמוה ביותר, מהו הצורך להודיענו ובאריכות כ"כ, ש"אילו היתה [התורה] בשמים היית צריך לעלות אחרי", הרי המציאות היא שהתורה אינה בשמים ואינה מעבר לים!

ויש לכאור בפשטות:

פרשה זו ד"כ המצוה הזאת גו', באה בהמשך לפרשה שלפני המספרת אודות הירידה לגלות והשיבה מן הגלות – "והשבות אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך ה"א שמה ושבת עד ה"א גו' ושב ה"א גו' אם יהי' נדחך בקצה השמים משם יקבצך וגו'" (כט, כז ואילך).

ועפ"ז י"ל בפשטות, דמ"ש "לא בשמים היא גו' מי יעלה לנו השמימה גו'" הוא בהמשך לדברי הכתוב לפני זה "אם יהי' נדחך בקצה השמים", שמוכן ופשוט שאין הכוונה ל"שמים" כפשוטו, שהרי אין אדם "נדחך" לשמים כפשוטו, אלא פשוט שהכוונה לגלות במקום רחוק ביותר ממקום ישוב בני ישראל.

ולפי זה מובן מה שנצרך להודיענו "לא בשמים היא", שהכוונה היא להשמיענו, דכאשר בני ישראל נמצאים בגלות בין הגוים, "בקצה השמים" וכיו"ב, שלא יאמרו שבכדי לשוב לתורה ומצוותי עליהם לנסוע ל"קצה השמים" השני, והיינו לחזור למקומם וישובם לאה"ק ורק אז יכולים לקיים המצוות, אלא גם במקומם שלהם בגלות "קרוב אליך הדבר מאוד בפין ובלבבך לעשותו", ואין צריך לנסוע לקצה השמים.

(ע"פ לקוטי שיחות חל"ד עמ' 167 ואילך)

לקראת שבת

יז

בשכל האדם* – ובדברים שבהם צ"ל ענין האמונה, ס"ל דאסור לערב ענין השכל;

אבל הרמב"ם סבר, דחובת היגיעה להכיר, לידע ולהשיג אינה רק בדברים שהאדם מסוגל לקלוט בשכלו, אלא גם בענינים שהם למעלה מהשגת שכלו וטעם ודעת פשוט, וגם דברים אלו צריך שיונחו ויוקלטו בשכלו, ולכן כתב הרמב"ם שגם אופן ידיעת הקב"ה ש"אין כח באדם להשיג ולמצוא דעתו של בורא . . . אין בנו כח לידע היאך ידע הקב"ה כו'" – צריך האדם "לידע ולהבין בדבר זה", ועי"ז יבין ויכיר שידיעתו של הקב"ה אינה בסתירה לבחירת האדם.

אבל הרמב"ם סבר, דחובת היגיעה להכיר, לידע ולהשיג אינה רק בדברים שהאדם מסוגל לקלוט בשכלו, אלא גם בענינים שהם למעלה מהשגת שכלו וטעם ודעת פשוט, וגם דברים אלו צריך שיונחו ויוקלטו בשכלו, ולכן כתב הרמב"ם שגם אופן ידיעת הקב"ה ש"אין כח באדם להשיג ולמצוא דעתו של בורא . . . אין בנו כח לידע היאך ידע הקב"ה כו'" – צריך האדם "לידע ולהבין בדבר זה", ועי"ז יבין ויכיר שידיעתו של הקב"ה אינה בסתירה לבחירת האדם.

וזהו שכלל בלשונותיו לענין מצוה ראשונה הן הידיעה והן האמונה, שיסוד הדבר הוא באמונה, כי ב"אמיתת המצאו" אא"פ להיות השגה על בוריו כ"א רק

8) אף שמסיים "וכל זה איננו שוה", ה"ז מצד תוכן וגוף התשובה, ולא לפי שהמדובר בדבר שלמעלה מהשגת האדם.

ענין האמונה, אבל לאידך, בזה גופא מוכרחת הידיעה ("לידע"), שהאדם צריך להתבונן כפי שיד שכלו מגעת להבין ולידע גם בדברים אלו שלמעלה מהכרח שכלי.⁹

וזהו גם מה שנתכוין הרמב"ם בנוגע לבקשת משה (הנ"ל – הל' יסוה"ת פ"א ה"י) "ביקש לידע אמיתת המצאו של הקדוש ב"ה . . . והודיעו ב"ה מה שלא ידע אדם לפניו כו' עד שהשיג מאמיתת המצאו כו'", שהי' באופן של השגה, היינו לא רק רא"י ואמונה, אלא בא בהשגתו של משה, וזה בא דוקא לאחרי בקשת משה¹⁰ לידע אמיתת הקב"ה.

9) ראה בארוכה בביאור דברי הרמב"ם בהלכות הראשונות דספר היד ובסיומו "יודעים דברים הסתומים ושיגו דעת בוראם כו'" – בהדרגים על הרמב"ם דשנות תשל"ה (קה"ת, תשמ"ה), תשמ"ו (לקו"ש חכ"ז ע' 250 ואילך). ועוד.

10) עפ"ז יש לבאר מ"ש בכס"מ שם (הל' יסוה"ת פ"א ה"י – בסופו) בתירוץ קושיית הראב"ד, במש"א הקב"ה (תשא לג, יט) וחנותי את אשר אחון.

(ע"פ לקוטי שיחות חל"ד עמ' 171, שיחות קודש תשמ"א חל"ד עמ' 737)

יינה של תורה

עבודת התשובה המרומזת במזמור לדוד ה' אורי

השייכות בין "לדוד ה' גו" לחודש אלול / "ה' אורי וישעי" - ההכרה בקשר המיוחד בין השי"ת לבני" / "שבתי בבית ה'" - הרצון היחידי - להתקשר עם הקב"ה / "לחזות גו' ולבקר גו'" - התעוררות פרטית / פרטי העניינים ד"אורי" ו"ישעי" ו"מעוז חיי" בעבודה דאלול

א. ידוע המנהג (ראה מטה אפרים סי' תקפא ס"ו, וראה בנסמן שם) לומר בכל יום מימי חודש אלול (פעמיים ביום) מזמור כ"ז בתהלים - "לדוד ה' אורי וישעי גו'".

ואף שנוהגים לאומרו גם בחלק מימי חודש תשרי (הדעות בזה - ראה מט"א שם), מ"מ מזה גופא שבחודש אלול נוהגים לאומרו בכ"ז יום מימי החודש, מובן שישנו קשר ושייכות מיוחדת בין חודש אלול, חודש התשובה, והעניינים המבוארים במזמור זה.

ויש לבאר זה, ובהקדם:

על הפסוק הרביעי במזמור, "אחת שאלתי מאת ה' וגו' שבתי בבית ה' וגו' לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו", הקשו במדרש (מדרש תהלים. הובא בילקוט שמעוני עה"פ, רמז תשן): "בתחלה אתה אומר אחת שאלתי שבתי בבית ה', ואח"כ אתה שואל כמה שאלות לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו גו'!?"

ומבאר ע"ז כ"ק אדרמו"ר הזקן נ"ע בספרו לקוטי תורה (צו, ב), בשם רבו כ"ק המגיד ממעזריטש נ"ע, ש"אחת שאלתי" היא אמנם בקשה אחת - "שבתי בבית ה' כל ימי חיי" - אלא שבקשה זו היא בקשה כ"לית הכוללת בתוכה כמה פרטים, וזהו שהולך הכתוב ומפרט לאח"ז: "לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו", שבעצם פרטים אלו נכללו כבר מקודם בבקשה הכללית.

ב. ויש לומר, שאף שבקשת "אחת שאלתי" היא כלל לגבי הפרטים הכתובים בהמשך הכתוב; מכל מקום, בקשה זו גופא היא פרט ותוצאה ממה שנאמר בפ"ז, בתחילת וראש המזמור - ה' אורי וישעי גו':

בלשונותיו גבי מצוה ראשונה, שבסמה"צ (מ"ע א') כתב שמצוה "להאמין" ובספר היד (ריש הל' יסוה"ת, ובמנין המצות בריש ספר היד מ"ע א) נקט "לידע".

דהנה בהלכות תשובה (רפ"ה) ביאר הרמב"ם באריכות היסוד דבחירה חפשית, "רשות לכל אדם נתונה אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק הרשות בידו ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע הרשות בידו", ומאריך בהסברת והכרח הדבר, ובסוף הפרק (ה"ה) הקשה: "שמא תאמר והלא הקב"ה יודע שזה יהי' צדיק או רשע או לא ידע, אם ידע שהוא יהי' צדיק אי אפשר שלא יהי' צדיק ואם תאמר שידע שיהי' צדיק ואפשר שיהי' רשע הרי לא ידע הדבר על בוריו, דע שתשובת שאלה זו ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים וכמה עיקרים גדולים והררים רמים תלויים בה אבל צריך אתה לידע ולהבין בדבר זה שאני אומר, כבר בארנו

. . שהקב"ה אינו יודע מדיעה שהיא חוץ ממנו כבני אדם שהם ודעתם שנים, אלא הוא יתעלה שמו ודעתו אחד ואין דעתו של אדם יכולה להשיג דבר זה על בוריו וכשם שאין כח באדם להשיג ולמצוא אמתת הבורא שנאמר (תשא לג, כ) כי לא יראני האדם וחי כך אין כח באדם להשיג ולמצוא דעתו של בורא, הוא שהנביא אמר (ישעי' נה, ח) כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי, וכיון שכן הוא אין בנו כח לידע היאך ידע הקב"ה כל הברואים והמעשים אבל נדע בלא ספק שמעשה

האדם ביד האדם ואין הקב"ה מושכו ולא גוזר עליו לעשות כך, ולא מפני קבלת הדת בלבד נודע דבר זה אלא בראיות ברורות מדברי החכמה".

ובהשגת הראב"ד שם "לא נהג זה המחבר מנהג החכמים שאין אדם מתחיל בדבר ולא ידע להשלימו והוא החל בשאלות קושיות והניח הדבר בקושיא והחזירו לאמונה, וטוב הי' לו להניח הדבר בתמימות התמימים . . ואע"פ שאין תשובה נצחת על זה טוב הוא לסמוך לו קצת תשובה ואומר אם היו צדקת האדם ורשעתו תלויים בגזירת הבורא ית' היינו אומרים שידיעתו היא גזירתו והיתה לנו השאלה קשה מאד, ועכשיו שהבורא הסיר זו הממשלה מידו ומסרה ביד האדם עצמו אין ידיעתו גזירה אבל היא כידיעת האצטגנינים שיודעים מכח אחר מה יהיו דרכיו של זה כו'".

ונ"ל בדעת הרמב"ם, דס"ל שמה שצ"ל חקירה שכלית, אינו רק בדברים שיש כח בשכל להשיגם על בוריים, אלא אף באותם העניינים "שאין בנו כח לידע", מיהו יש חיוב להתייגע ולהשיג זה גופא שענין זה למעלה מהשגתו.

והיא היא פלוגתת הרמב"ם והראב"ד הכא, דגם הראב"ד כ' שם "טוב הוא לסמוך לו קצת תשובה", אלא שע"פ הראב"ד "תמימות התמימים" וההשגה הם שני עניינים, ואין לערבם יחד, שהאמונה היא דבר שמעל לשכל האדם, מצד טבע איש ישראל, וידיעת האדם הוא דבר התלוי באדם בעצמו, שלכך ה"קצת תשובה" שסמך הראב"ד היא רק דבר המתיישב

(7) כגירסא הנפוצה. וראה הנסמן בלקו"ש חכ"ו ע' 10, 114-13.

הכלל והיסוד הראשון הוא, הידיעה וההכרה שהקב"ה הוא "אורי וישעי" והוא הוא "מעוז חיי". ורק לאחר שיהודי יודע ומרגיש שהקב"ה הוא מקור כל ההשפעות, יש מקום שיתפלל אליו ויבקש את בקשותיו – בתחילה, הבקשה הכללית "אחת שאלתי" ולאחר מכן, אף את הפרטים הכלולים בה: "לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו".

נמצא אפוא שישנם שלשה שלבים: א. הידיעה שהקב"ה הוא "אורי וישעי" ו"מעוז חיי". ב. בקשה כללית – "שכתי בבית ה' גו". ג. פרטי הבקשה – "לחזות בנועם ה' גו".

ג. שלשה שלבים אלו הנרמזים בפסוקי המזמור "לדוד ה' אורי וישעי", מורים על סדר עבודת התשובה של חודש אלול:

מצד ריבוי ההעלמות וההסתרים שבעולם הזה הגשמי והחומרי, יתכן מצב שיהודי ישכח ר"ל את הקשר המיוחד שלו עם הקב"ה ואף יתנהג באופן כזה שלא יהי ניכר ההבדל בינו לבין מי שאינו יהודי.

אשר על כן, כאשר מגיע זמן התשובה של חודש אלול ויהודי מתעורר ברצון לשוב מדרכו, הנה **פסוק ראש** עליו לדעת ש"ה אורי וישעי וגו' ה' מעוז חיי" – הוא חייב לידע ולהרגיש את הקשר המיוחד שלו כיהודי, עם הקב"ה.

אמנם, זוהי רק תחילת העבודה. שכן גם כאשר יהודי יודע ומכיר בקשר המיוחד שלו עם הקב"ה, יכול להיות שיצרו הרע יתגבר עליו ויגרור אותו לרדוף אחרי תאוות עולם הזה. ובמצב כזה, הנה אף אם יהיה מודע לכך שהמעשה האסור עשוי לנתק, כביכול, את הקשר בינו לבין הקב"ה, אין כל וודאות שיהיה מסוגל להתגבר על פיתוי היצר.

לשם כך דרושה העבודה של "אחת שאלתי וגו' שכתי בבית ה'":

על היהודי לעורר בליבו רצון חזק ותשוקה עזה להמצא "בבית ה'", להיות קשור לקב"ה ובאופן של "שכתי" – ישיבה וקביעות – "כל ימי חיי". כאשר רצונו זה של היהודי להמצא בבית ה', יהיה כה איתן וחזק אצלו, עד שיהי' הוא רצונו האחד ויחיד – "אחת שאלתי", או אז יצליח ברצון זה להתגבר על כל הפיתויים.

אלא שגם התעוררות הרצון והמבוקש הכללי להמצא בבית ה', אינה מספקת. אם יהודי יסתפק חלילה בהתעוררות הכללית האמורה ולא יתקדם וימשיך מיד לפרטים, לתוצאה המתבקשת ממנה במעשה בפועל, יוכל להיות שהתעוררות זו לא תסייע לו בנוגע לפרטי עבודתו בפועל, ובעניינים הפרטיים והמעשיים לא יצליח למלא את תפקידו.

זוהי הסיבה שלא די בהתעוררות ובבקשה הכללית – "אחת שאלתי" – אלא יש להתקדם ולהמשיך לפרטי הבקשה – לתת ביטוי להתעוררות בעניינים פרטיים בעבודת השי"ת.

ד. ויש להוסיף ביאור בתוכן הפסוק הראשון שבמזמור – "לדוד ה' אורי וישעי ממי אירא ה' מעוז חיי ממי אפחד", דהנה אף שנתבאר לעיל שעניינו של פסוק זה הוא רק הידיעה וההכרה הכללית בקשר המיוחד של יהודי עם הקב"ה, הרי הכרה זו כוללת בתוכה שני עניינים, וכדלקמן.

שלכן הביא שהי' "בן שלש שנים", שבפשטות בן שלש אינו בגדר להכיר את בוראו באופן של השגה והכרה מלאה.

ועד"ז נראה לענין השגת משה, שלכאורה פלוגתתם היא – מהו עיקר השלימות בידיעת הבורא שאליו צריך האדם להגיע, אם הידיעה הבאה ע"י השגת השכל או הידיעה ע"י אמונה (שאי אפשר להגיע אליו ע"י השגה, אלא באה מלמעלה): לדעת הראב"ד השלימות הכי גדולה בהשגת משה היא מה שהשיג בעת מ"ת, "ראה בסיני" מה שבא מלמעלה; אבל לדעת הרמב"ם, עיקר שלימות הידיעה היא מה שמבין ומשיג בשכלו, ולכן לא הסתפק משה במה שראה בסיני אלא ביקש לידע ולהשיג.⁵

ב

יסיק ע"פ דיוק לשון הרמב"ם, דס"ל בדרך ממוצעת דעיקר החיוב הוא בהשגה אבל מחוייב לחקור בשכלו אף בדברים שהם אמונה

אמנם, אולי י"ל, דשיטת הרמב"ם (בהלכותיו) בגדר חיוב ידיעה, אינה (רק) כשיטת החוקרים שצ"ל גם חקירה שכלית, אלא היא שיטה ממוצעת, ובהקדם הדיוק

⁵ ומודגש גם בפלוגתת הרמב"ם והראב"ד בסוף ספר המדע, סוף הל' תשובה. ע"ש. ועוד.

⁶ בנוגע לספרו מו"נ – ראה בארוכה מ"ש בפתיחה שם. וראה גם באגרת הרמב"ם לתלמידו ר' יוסף שנדפסה לפני הפתיחה שם. וראה לקו"ש חכ"ו (ע' 39 ובהערה 119 שם). ואכ"מ.

ב

יבאר דנחלקו אי עיקר חיוב הידיעה הוא במה שיכול להשיג או במה שאינו יכול

ועפ"ז יש לבאר בפלוגתא הנ"ל, דטעמו של הרמב"ם שמביא דוקא הא שבן ארבעים הכיר את בוראו, כי לדעתו, עיקר חיוב ידיעת הבורא היא כאשר באה מצד שכל האדם, וכן באברהם, שזה שהכיר אברהם את בוראו היינו הכרתו מ"תבונתו הנכונה"³ [כפי שהאריך שם ש"התחיל לשוטט בדעתו והוא קטן והתחיל לחשוב ביום ובלילה והי' תמי' האיך אפשר שיהי' הגלגל הזה נוהג תמיד ולא יהי' לו מנהיג ומי יסבב אותו כו' ולא הי' לו מלמד ולא מודיע כו' ולבו משוטט ומבין עד שהשיג (בהיותו בן מ') דרך האמת והבין קו הצדק מתבונתו הנכונה וידע שיש שם אלוקה אחד והוא מנהיג הגלגל כו'"]

– ולכן הביא (בספרו היד) הידיעה ד"בן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו"⁴, ד"בן ארבעים לבינה" (אבות פ"ה מכ"א לגירסת אדה"ז – מכ"ב); משא"כ לדעת הראב"ד עיקר ידיעת הבורא של אברהם היתה בדרך אמונה ע"י גילוי מהקב"ה,

³ ומודגש ביותר דיוק הרמב"ם בזה, שהרי בפסוקים וכו"ל גם באברהם מפורשת מעלתו בענין האמונה כמ"ש (לך טו, ו) והאמין בה. ובמכילתא (בשלח יד, לא) "לא ירש אברהם אבינו העוה"ז והעוה"ב אלא בזכות האמונה שהאמין בה", ונק' ראש לאממינים – ראה שמו"ר פכ"ג, ה ובמהרז"ו שם. שהש"ר פ"ד, ח (ב). ועוד.

⁴ וראה הגה"מ שם סק"א וסק"ב. כס"מ שם. וראה בכ"ז בארוכה לקו"ש ח"כ ע' 14 ואילך (וש"נ). ע' 19 ואילך.

ובכסף משנה שם מעתיק השגת הראב"ד "אין דעתי מיושבת על זה שהרי ראה בסניני בארבעים יום של לוחות מה שלא ראה נביא מעולם עד שקנאו המלאכים בו ובקשו לדוחפו עד שאחו בכסא ומה הוצרך עוד". ונראה לכאר דאזלו אף בזה לשיטתייהו.

דהנה, גבי מצוות שבלב נאמר בכתובים (פרשתנו ל, יא ואילך) "כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאה גו' ולא רחוקה גו' לא בשמים גו' ולא מעבר לים גו' כי קרוב אליך הדבר מאוד בפין ובלבבך לעשותו", שלפי פשט לשון הכתובים מובן, שזה ש"קרוב אליך הדבר מאוד גו'" הוא חידוש, דיש קס"ד (ע"פ תורה) ש"המצוה הזאת" (התומ"צ!) היא "נפלאה" ו"רחוקה", היינו שמיידי בדבר שהוא רחוק מיכולת האדם, אמנם לאידך גיסא מחדש בזה הכתוב ש"קרוב אליך הדבר מאוד גו'", היינו שהוא דבר שיש בו גם קרבה ויכולת לאדם. ומובן דעיקר החידוש הוא בנוגע ל"ובלבבך" שהוא "קרוב אליך . . מאד" נ"דלכאורה הוא . . נגד החוש שלנו . . שאין קרוב מאד

(1) ראה מפרשים כאן (רמב"ן, כלי יקר, ועוד - עה"פ ל, יא), ב' פירושים ב"המצוה הזאת" אם קאי על כל התורה כולה או על מצות התשובה הנזכרת לפניו. ובאברכנאל כאן לאחרי שמפרשו על התשובה כ' וואמנם חז"ל בדברים רבה (פרשתנו פ"ח, ז*) פירשו המצוה הזאת על כללות התורה אמרו כו". וראה לקו"ת פרשתנו מה, ב ואילך. מאמרי אדמו"ר האמצעי פרשתנו ע' תשעו ואילך. ועוד.

הדבר להפך לבו מתאוות עוה"ז לאהבת ה' באמת, וכמ"ש בגמרא (ברכות לג, ב) אטו יראה מילתא זוטרתה היא, וכל שכן אהבה" (וכפי שכותב רבינו הזקן בספר התיא רפ"ז). ובגדר דמצות שבלב נכללת גם מצות ידיעת ה' [ובלשון הרמב"ם (סוף הל' תשובה) "אינו אוהב הקב"ה אלא בדעת שידעהו, ועל פי הדעה תהי' האהבה אם מעט מעט ואם הרבה הרבה"2].

והנה, בקיום ידיעת ה' מצינו בכללות ב' אופנים, אם הוא ע"י אמונה פשוטה, או מתוך הכרח והבנת שכל האדם, דרך חקירה - ויש בזה מה שאין בזה, דהנה כבר ביאר הרמב"ם (שם ה"י), ד"אמיתת המצאו" של הקב"ה "אין כח בדעת האדם החי שהוא מחובר מגוף ונפש להשיג אמיתת דבר זה על בוריו", אלא שמאמין באמיתת המצאו. וזוהי המעלה באמונה על חקירת השכל, שהאמונה היא ב"אמיתת המצאו" של הקב"ה, ואילו שכל האדם יכול להשיג מדעת קונו רק באופן מצומצם, "כפי כח שיש באדם להבין ולהשיג" (הל' תשובה שם, ומסיים: כמו שבארנו בהלכות יסודי התורה), שאין זו "אמיתת המצאו" כמו שהיא; אבל לאידך, כיון שידעיה זו באה מצד הכרח וחקירת השכל, הרי היא ידיעה חזקה יותר אצל האדם, כיון שבאה מן האדם עצמו ושכלו הוא, משא"כ ענין האמונה אפשר להיות בחלישות גדולה, וכהא דברכות (סג, א - גירסת הע"י. וראה דקדוקי סופרים שם) "גנבא אפום מחתרתא רחמנא קריי".

(2) וראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ב ה"ב "והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו בשעה שיתבונן כו".

בפסוק זה נזכר שם הוי' פעמיים: "הוי' אורי וישעי . . הוי' מעוז חיי". ויש לדרוש את ב' השמות הוי' שבכתוב זה - כדברי רש"י (תשא לד, ו) על ב' שמות הוי' שבי"ג מדות הרחמים - "אחת קודם שיחטא ואחת לאחר שיחטא וישוב".

ביאור הענין:

שתי סיבות עלולות להביא את האדם לחטוא ח"ו: א. כאשר היצר הרע מנסה להסבירו ולשכנעו שמעשה זה אינו חטא כלל (ולפעמים אף מנסה לטעון שמעשה זה הוא מעשה טוב ומצוה). ב. אף שברור לו שהמעשה לחטא יחשב, אך אינו מוצא בנפשו עוז ותעצומות בכדי להתגבר על פיתויי יצרו.

כנגד שתי סיבות אלו דיבר הכתוב "הוי' אורי וישעי":

"אורי" - מלשון אור הקב"ה מאיר את עיניו של האדם, ע"י התורה שנק' "תורה אור", שיראה ברור אם מעשה זה הוא מצוה, או שהוא מעשה עבירה ח"ו.

"ישעי" - מלשון ישועה (וכמ"ש האלשיך עה"פ: וישעי, להושיע מיצה"ד), הקב"ה מסייע לאדם להתגבר על כל המכשולים ופיתויי היצר, לעמוד בכל הנסיונות ולהמנע מעשיית החטא. זהו שם הוי' הראשון - "הוי' אורי וישעי" - שעוסק ב"קודם שיחטא", סיוע מלמעלה שנועד למנוע את האדם מלחטוא.

אך ישנה בשם הוי' גם דרגא נעלית יותר - "שם הוי' דלעילא", שכוחו רב (לא רק למנוע אדם מעבירה, כי-אם גם) לסייע לאדם שנפל כבר בעבירה ר"ל. זהו שם הוי' השני המוזכר בפסוק - "הוי' מעוז חיי", שעוסק ב"לאחר שיחטא": גם אדם שכבר חטא, זוכה לסיועו של הקב"ה לחזור בתשובה שלימה; לשוב למצב של "וחי בהם", חיים של תורה ומצוות, ולא זו בלבד, אלא באופן נעלה יותר - "מעוז חיי".

ד. ביאור הפסוק האמור בעבודת התשובה של חודש אלול:

כאשר מגיע חודש אלול ויהודי נזכר בקשר המיוחד שלו עם הקב"ה, מופיע היצר הרע וטוען: הן אמת שאתה קשור עם הקב"ה, אולם הנך נמצא בעולם שהוא "מלא קליפות" המסתירות על האמת ולצדך אף ניצב היצר הרע שהוא "אומן במלאכתו" - הלא בין כה וכה לא תצליח לשמור על הקשר עם הקב"ה בחיי היום יום!

משיב לו היהודי מיד - כשנזכר בקשר שלו עם הקב"ה (עוד קודם שנכנס לפרטי העבודה דהמשך המזמור): "ה' אורי וישעי" - הקב"ה יאיר את עיניו להבחין בין טוב ורע, למרות כל ההעלמות וההסתרים, ואף יסייע לי להתגבר על כל פיתויי היצר, ובמילא - "ממי אירא"!

אלא שהיצר שב וממשיך לטעון: הסיוע האמור של הקב"ה נועד רק למי שעדיין לא חטא - "קודם שיחטא" - לאדם כזה הקב"ה מסייע שגם מכאן ולהבא לא יחטא. אמנם אתה, שכבר חטאת בכו"כ דברים - לך כבר לא יועיל הסיוע מהקב"ה...

עונה לו היהודי: "ה' מעוז חיי" - גם מי שכבר חטא, נותן לו הקב"ה את הכוח והעוז לעשות תשובה כדבעי, ולשוב לחיים אמיתיים, חיים של תורה ומצוות.

(* וראה גם שם, ב ואילך. מדרש לקח טוב פרשתנו עה"פ.

ההכנה לכריתת ברית של ראש השנה

אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם ראשיכם גו' עד שואב מימין. לעברך כברית ה' אלקיך גו' (כט, ט-יא)

בספר לקוטי תורה (ריש פרשתנו) מביא כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע אשר "פרשה זו (נצבים) קורין לעולם קודם ראש השנה". וטעם הדבר, כי פרשת נצבים שייכת לראש השנה:

כתיב "אתם נצבים היום" - ש"היום" קאי על ראש השנה (פענח רזא סוף פרשתנו), שהוא "יומא דדינא רבא" (תרגום לאיוב ב, א). ובבוא "היום", יום ראש השנה, צריך להיות "אתם נצבים גו' כולכם" - שכל הנשמות כולם, מ"ראשיכם שבטיכם" ועד ל"שואב מימין", צריכים להתייצב כולם יחדיו "לפני ה'" באופן של "כולכם". וממשיך בכתוב "לעברך כברית ה' אלקיך" - שענין זה היא הכנה לכריתת הברית שבין הקב"ה לישראל ביום ר"ה:

התוכן דכריתת ברית אצל שני אוהבים הוא שכורחים ברית ביניהם שלא תיפסק אהבתם. דמכיון שאהבתם זה לזה היא מצד הטעם, אם משום שאחד מכיר במעלותיו של השני, או שאוהבו כדי שהלה יאהבהו ותצמח לו מכך טובה, הרי, כאשר רואה בעצמו חסרון וחושש שמא ירגיש חברו בדבר ומתוך כך ייגרם רפיון באהבתם, הרי העצה לזה היא, שכאשר אהבתם היא עדיין בתוקפה, עושים ביניהם כריתת ברית שהאהבה תתקיים לעד. כי, כריתת ברית היא למעלה מטעם ודעת, היינו, שמניחים את השכל על הצד, וכורתים ביניהם ברית ששום דבר שבעולם לא יחליש את האהבה, ותהי' לעד ולעולמי עולמים.

וכן גם לגבי האהבה שבין הקב"ה לבין ישראל, שבבוא ראש השנה, שאז האהבה היא בתוקף גדול, נעשית אז כריתת ברית, שבנ"י מתקשרים אל הקב"ה בקשר שלמעלה מטעם ודעת, כך ששום דבר שבעולם לא יהיה מסוגל להחלישה.

וכדי לעורר את הקב"ה, כביכול, להתקשר עם נשמות ישראל למעלה מטעם ודעת, הרי זה ע"י העבודה ד"כולכם" - באחדות ישראל אמיתית, שזוהי ההתמסרות שלמעלה מטעם ודעת, שהרי ע"פ השכל אין קשר בין "ראשיכם" ל"שואב מימין", אך ע"י התמסרות זו פועלים שגם הקב"ה יתקשר עם נשמות ישראל באופן שלמעלה מטעם ודעת.

(ע"פ לקוטי שיהות ח"ב עמ' 398 ואילך)

להכריתת הקשר בין העין והלב

ומל ה' אלקיך את לבבך (ו, ל)

לכאורה תמוה, הרי "מילה" היא בדרך כלל על "ערלה", וכן הוא גבי הלב, כמו שנאמר "ומלתם את ערלת לבבכם" (עקב י, טז), וא"כ, מהו שנאמר כאן "ומל גו' את לבבך", שימול הקב"ה את הלב עצמו? ויש לבאר בזה:

לעיל נאמר "ושבת עד ה' אלקיך גו' בכל לבבך", וא"כ, כרוך שכאשר שבו ישראל בכל לבבם כבר לא נמצא אצלם "ערלה" בלב, אלא שגם כשאין לאדם "ערלת הלב" עדיין יש מקום לחשש שיפנה הלב מאחרי ה'. והוא מה שנאמר "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" ומפרש רש"י "העין רואה והלב חומד" (שלה טו, טז). והיינו, שאף אם אין ללב חמדה לדברים כאלו, הנה כאשר "העין רואה" הרי זה פועל על הלב ומוליד אצל האדם חמדה ותאוה.

וענין זה אין בכח האדם לשלוט עליו, שהרי קשר זה בין ראיית העין לחמדת הלב הוא טבע שהטבעי הקב"ה בכל אדם, ופעולות האדם אין בכחם לבטל זה.

וזהו מה שמשמיענו הכתוב "ומל ה' אלקיך את לבבך", שימול הקב"ה וכריתת הקשר בין השפעת העין לחמדת הלב, ובמילא לא יתאוה האדם לדברים אסורים אלא יבואו "לאהבה את ה'" בכל לבבך ובכל נפשך" כהמשך הכתוב.

(נ"פ לקוטי שיהות ח"ב עמ' 167 ואילך)

הידושי סוגיות

שיטת הרמב"ם בחיובים שבלב

יביא פלוגתת הרמב"ם והראב"ד אם ידיעת אברהם היתה באמונה או בהשגה, וכן לענין נבואת משה / יבאר דנחלקו אי עיקר חיוב הידיעה הוא במה שיכול להשיג או במה שאינו יכול / יסיק ע"פ דיוק לשון הרמב"ם, דס"ל בדרך ממוצעת דעיקר החיוב הוא בהשגה אבל מחוייב לחקור בשכלו אף בדברים שהם אמונה

יביא פלוגתת הרמב"ם והראב"ד אם ידיעת אברהם היתה באמונה או בהשגה, וכן לענין נבואת משה

בתחילת דיני ע"ז כתב הרמב"ם (הל' ע"ז פ"א ה"ג) "בן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו", והשיג עליו הראב"ד "יש אגדה (נדרים לב, סע"א. ב"ר פס"ד, ד. ועוד) בן שלש שנים שנאמר (תולדות כו, ה) עקב אשר שמע אברהם בקולי, מגין עקב".

והנראה דאיפליגו כאן בכללות גדר חיוב ידיעת ה', ובהקדם עוד פלוגתא

שמצינו ביניהם לענין נבואה, גבי השגת משה רבינו ע"ה, דהרמב"ם כתב (הל' יסוה"ת פ"א ה"י) "מהו זה שביקש משה רבינו להשיג כשאמר (תשא לג, יח) הראני נא את כבודך, ביקש לידע אמיתת המצאו של הקדוש ב"ה עד שיהי' ידוע בלבו כמו ידיעת אחד מן האנשים שראה פניו ונחלקה צורתו בלבו שנמצא אותו האיש נפרד בדעתו משאר האנשים, כך ביקש משה רבינו להיות מציאות הקב"ה נפרדת בלבו משאר הנמצאים עד שידע אמיתת המצאו כאשר היא, והשיבו ברוך הוא שאין כח בדעת האדם החי שהוא מחובר מגוף ונפש להשיג אמיתת דבר זה על בוריו".